

Mr. Cornelis Petrus van Rossem (1885-1934)

Jurist, journalist, toneelschrijver en occultist

Sinds de 19e eeuw hebben veel letterkundigen in Zeist gewoond. De meest bekende is de dichter Hendrik Marsman (1899-1940), die in Zeist geboren en getogen was. Een andere - tijdens zijn leven bekende - auteur was Cornelis Petrus van Rossem, die vanaf 1915 in Huis ter Heide woonde. De tijd heeft hem doen vergeten. In overzichten van Nederlandse toneelschrijvers zoekt men zijn naam tevergeefs.

Cornelis Petrus (Kees) van Rossem werd geboren op 21 april 1885 in Rotterdam. Zijn ouders waren de koopman Cornelis van Rossem (1855-1924) en Anna Josina Reepmaker (1859-1929). Beiden stamden uit voorname Rotterdamse families. Zijn tienerjaren bracht Van Rossem in Amersfoort door, waar hij het Stedelijk Gymnasium bezocht. Van 1898 tot 1905 woonde hij in huis bij dr. J.H. Moll, rector van het gymnasium. In deze periode toonde hij al bijzondere belangstelling voor de literatuur. In Amersfoort was hij lid en bestuurslid van de Litterarische Vereeniging 'Eloquentia'. Omdat Van Rossem in 1905 werd vrijgesteld van de militaire dienstplicht, kon hij rechten gaan studeren aan de Rijksuniversiteit Leiden. Hij sloot zijn studie in 1910 af met een promotie tot doctor in de rechtswetenschap.

Advocaat te Rotterdam

Na zijn promotie keerde Van Rossem terug naar zijn geboortestad Rotterdam. Daar trouwde hij in 1911 met Johanna Eleonora (Jo) de Monchy (1891-1970), dochter van een expeditie. Het was een harmonieus huwelijk; Jo werd zijn grote steun. In zijn eigen woorden: 'de staf waarop hij leunen moest'. Van Rossem omschreef zichzelf als rommelig en onrustig - 'Een beetje slordig, zoals ik nu eenmaal ben, een beetje bric-à-brac' - en zijn vrouw ving de gevolgen van die karaktertrekken op. In Rotterdam werden hun twee kinderen geboren, in 1913 Cornelis Caius en het jaar daarop Eleonore. Schoonvader De Monchy zei in 1935 over Van Rossem als familievader: 'Hij was innig dankbaar voor wat de huiselijke kring hem gaf. Hoe lief had hij zijn beide kinderen. Hij was waarlijk "thuis" in zijn eigen huis.' In de jaren 1911-1914 was hij kantoorgenoot van mr. J.C. Brons (1884-1964) in de maatschap 'Mrs. Brons en Van Rossem, advocaten, procureurs en dispacheurs' in Rotterdam. Zijn belangstelling voor de advocatuur was maar matig, maar 'de belangstelling van de Rotterdammers voor den jongen advocaat [was] nog veel matiger'. Men zegt dat Van Rossem uit louter verveling de pen heeft opgepakt. In 1912 verscheen zijn eerste boek getiteld *Historische causeries*, uitgegeven door Nijgh & Van Ditmar. In 1914 schreef hij het toneelstuk *De omweg*. Het Rotterdamsch Toneelgezelschap nam dit stuk op in zijn repertoire. Toneel was een genre dat Van Rossem jarenlang met plezier en succes zou beoefenen. 1914 was een productief jaar, want toen verscheen ook zijn boek *Beau Brummel, 'the prince of dandy's' en Giacomo Casanova*. Bij de geboorte van Van Rossem's eerste kind in 1913 werd in de geboorteakte als zijn beroep 'advocaat en procureur' vermeld. Een jaar later staat in de geboorteakte van zijn dochter 'zonder beroep'. Van Rossem koos voor een journalistieke en literaire loopbaan. Hij kon zich deze carrièreswitch permitteren omdat hij door zijn komaf financieel onafhankelijk was.

Pierre Rhoen is oud-gemeentearchivaris van Zeist en auteur van vele publicaties over de historie van deze gemeente.

Florence Grove

Aan het eind van zijn loopbaan als jurist kwam Van Rossem zelf in aanraking met justitie. Op 7 december 1914 werd hij gearresteerd voor het verspreiden van zijn *Pamflet tot aansporing van het stichten van een Anti-Duitsch Wereldverbond*. Dit drukwerk werd door het Openbaar Ministerie gezien als schending van de Nederlandse neutraliteit. Tijdens het proces verklaarde Van Rossem dat hij bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in Frankrijk verbleef en zeer met het Franse volk meeleeftte. De verwoesting van Leuven door de Duitse troepen eind augustus had hem tot het schrijven van het pamflet aangezet. Na drie weken hechtenis werd hij op 31 december op vrije voeten gesteld. De Haagse rechtbank sprak hem op 28 januari 1915 vrij van schending van de neutraliteit. Wel werd hij veroordeeld wegens het beledigen van een bevriend staatshoofd. Een paar dagen na dit vonnis verhuisde Van Rossem met zijn gezin naar Huis ter Heide (gemeente Zeist). Naar de redenen om zich daar te vestigen, kan men slechts gissen. Kon Van Rossem zich in deze rustige omgeving beter wijden aan het schrijverschap waarvoor hij had gekozen? Of kon hij van nature niet tegen de drukte van de stad, want waarom had hij eigenlijk niet het gymnasium in Rotterdam doorlopen? Was de bosrijke omgeving en droge zandgrond beter voor zijn gezondheid?

Het gezin Van Rossem-de Monchy betrok de villa Nieuw Duinkerken aan de Amersfoortseweg 15. Hij doopte het pand om in Florence Grove.¹ Om het huis lag een grote tuin die de vorige bewoner had verrijkt met een schuur, een zomerhuis en een koepel. Over dit oord schreef hij in 1925: 'Na jaren en jaren van eeuwigdurend reizen en trekken, zit ik als een respectabele rentenier opgeborgen tusschen een paar hollandsche dennetjes'. Een inkijk in het gezinsleven geven enkele krantenadvertenties. In augustus 1918 werd hun dwergkeeshondje Dinah vermist en twee maanden later waren er drie witte pauwstaartduiven weggevlogen. Kippen werden ook gehouden op Florence Grove, zoals blijkt uit een advertentie uit 1921. Rond 1930 behoorde een witte keeshond tot het gezin. Mevrouw Van Rossem kon wel wat huishoudelijke hulp gebruiken. In 1918 plaatste zij een advertentie voor een 'in alle opzichten bekwame huisnaaister, goed kindergoed kunnen naaien' en in 1920 vroeg zij een werkster voor de zaterdagen. Volgens haar kleindochters was zij de kookkunst niet meester. Van Rossem liet zichzelf zien in zijn vaderrol toen hij in de *Haagsche Post* van 3 april 1926 vertelde hoe hij zijn zoontje geholpen had - of beter: getracht had te helpen - met zijn huiswerk.

De toneelschrijver Van Rossem

Vanaf het begin van zijn schrijfcariëre lag Van Rossems hart bij het toneelschrijven,

- ↳ Portret van Mr. C.P. van Rossem. UIT: PA. HAAXMAN JR., 'N.V. BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MIJ. V/H W.P. VAN STOCKUM & ZON. UITGEGEVEN TER GELEGENHEID VAN HET HONDERD-JARIG BESTAAN' (DEN HAAG 1933)
- ▲ Omslag van 'Beau Brummel', 1914. DIGITALE BIBLIOTHEEK VOOR DE NEDERLANDSE LETTEREN
- > Florence Grove, Amersfoortseweg 15 in Huis ter Heide. FOTO PIERRE RHOEN

vooral bij het blijspel. De tijdschriftredacteur Herman Robbers (1858-1937) noemde hem in 1922 een van de geestigste toneelschrijvers van die tijd en Top Naeff (1878-1953), toneelcritica bij *De Groene Amsterdammer*, schreef in 1927 over hem: 'den vluchtigen, maar geestigen Nederlandschen blijspel-schrijver'. Na het al genoemde *De omweg* schreef Van Rossem nog dertien toneelstukken, met als laatste in 1927 *Het heksenproces*. Zijn toneelstukken waren rond 1920 populair bij rederijderskamers. Dit verschijnsel dateerde uit de late middeleeuwen, maar in de 19e en vroege 20e eeuw ontstond een herleving. In Utrecht waren er bijvoorbeeld de Koninklijke Rederijderskamer Jan van Beers (1861), de Utrechtsche Rederijderskamer Molière (1886) en de Utrechtsche Rederijderskamer Nicolaas Beets (1911). Hun belangrijkste activiteiten waren toneeluitvoeringen. Het Duitse repertoire was zo'n beetje uitgespeeld, het Engelse meestal te moeilijk, het Franse minder geschikt en Nederlandse toneelteksten waren vaak lastig speelbaar. Van Rossem vulde dit gat met stukken die voldeden aan de voorwaarden voor amateurs: een niet te grote bezetting, niet te moeilijke rollen en een boeiende inhoud. Van Rossem werd ook in Duitsland gespeeld. Dat was de verdienste van de literair vertaalster Elisabeth Otten (1873-1931), die meerdere van zijn stukken in het Duits vertaalde.

Was Van Rossem gevoelig voor kritiek? Hij ontkende dit zelf: 'niet voor slechte critieken zijn we bang'. Toch meende hij met een open brief in de *Haagsche Post* te moeten reageren op een artikel in de conservatief-katholieke krant *De Maasbode* van 8 februari 1922, waarin zijn toneelstuk *Diogenes* werd afgebrand. De 'Tooneel-Anonymus' van *De Maasbode* reageerde vervolgens op onelegante wijze door Van Rossem te typeren als 'ten naaste verwant aan de groot-edelmogende families van Rotterdam' en hem spottend 'Mr. C.P. van Rossem de Monchy van Huis Ter Heide' te noemen. De katholieke toneelcriticus kon de grappen over geloof en huwelijksmoraal niet waarderen. Van Rossem zag die juist als 'satire op de uiterlijke vormen van den godsdienst'.

Journalistiek en reisverhalen

Naast toneelstukken schreef Van Rossem voor kranten (o.a. *Haagsche Post* en *De Telegraaf*) en tijdschriften (o.a. *Onze Aarde* en *Het Buitenverblijf*). Zijn wekelijkse column 'Surprises' in de *Haagsche Post* werd graag gelezen. Twee keer verscheen er een boek onder deze titel, waarin een selectie van deze stukken - 'ja, hoe moet men ze noemen, artikelen, bijdragen, opstellen of het best surprises' - was gebundeld. Het *Algemeen Handelsblad* schreef bij het verschijnen van het eerste boek: 'Het is licht journalistiek werk, door den schrijver zelf als "krabbels" aangeduid. (...) Van Rossem's vlotte pen weet

allerlei onderwerpen smakelijk te behandelen.' Over de auteur schreef deze krant bij het verschijnen van het tweede boek: 'Mr. Van Rossem is een schalksch waarnemer en een rustig spotter met allerlei dwaasheden der menschen. (...) De heer Van Rossem is niet slechts geestig causeur, hij is ook satiricus.'

Zijn literaire werk bestaat verder uit essays over historische onderwerpen en reisverhalen. In de jaren dat Van Rossem in Huis ter Heide woonde, reisde hij veel. Van 1922 tot 1925 maakte hij een journalistieke wereldreis. Zijn boek *In vijf werelddelen* (1926) is daarop gebaseerd. Een ander voorbeeld is het artikel 'Uit het leven der Maoris' (*Onze aarde*, oktober 1928). Wie veel reist kan veel verhalen. Jhr. E.J. van Lith de Jeude (1890-1932) schreef in 1923: 'Mr. C.P. van Rossem is aan den disch der hedendaagsche letterkunde "de man in rok". Hij is de keurige, de aangename, zeer geliefde causeur. Hoor hoe hij kout, over de Pyreneeën, Zuid-Italië en Griekenland, over de speelzaal te Ostende en over de jeugdliefde van een Franschen Lodewijk, over wat hem overkwam op een autotocht of over "faits divers" uit de krant, die hij smakelijk vertelt als avonturen die hemzelf zijn gepasseerd. De man in rok kout en de gasten (hier de lezers) luisteren geamuseerd (...)'.

Van Rossem en Zeist

Als inwoner van Zeist heeft Van Rossem het nodige bijdragen aan de bevordering van het culturele leven. Toch was zijn houding tegenover zijn woongemeente ambivalent. De schrijfster en politica A.A. van Hoogstraten-Schoch (1869-1951) was gegriefd dat hij in de *Haagsche Post* spottend over Zeist had geschreven. In haar rubriek 'Van vrouwenleven' in *De Zeister Courant* reageerde zij op 28 november 1925: 'Als Mr. C.P. van Rossem, die in de *Haagsche Post* onder zijn rubriek "Surprises" het land van Zeist een beetje in het ootje neemt, deze plaatjes bekijkt, zal hij begrijpen hoe we met onze voorgeschiedenis en de aloude historie toch altijd een beetje anders dan andere dorpsbewoners zullen blijven en dat we ons heel niet verwant voelen aan die zoo maar ineens opgekomen villa-dorpen van hier en van daar.' Zij doelde op Bosch en Duin en Huis ter Heide (Blookerpark), die kort na 1900 waren ontstaan. Deze buurtschappen voelden zich stiefmoederlijk behandeld en wilden samen met Den Dolder en Bilthoven in 1925 een eigen gemeente vormen. Toen Van Rossem in 1915 in Zeist was komen wonen, speelde het culturele leven zich voornamelijk af in de Nieuwe Sociëteit (1879) op de Slotlaan. Daarnaast werden in hotel Boschlust (1895) aan de Boslaan muziek- en toneelvoorstellingen en tentoonstellingen gehouden. In 1923 nam hotel-café-restaurant N.V. Figi het initiatief tot de bouw van een nieuwe concertzaal. Door uitbreiding van het aandelenkapitaal kon het plan

worden gerealiseerd. Van Rossem was een van de nieuwe aandeelhouders. In 1925 werd het Figi-theater aan Het Rond geopend. In de *Haagsche Post* beschreef Van Rossem het nieuwe theater als: 'Een uiterst modern kunst-tempeltje, dat wel een van de aardigste zaaltjes is die ons land telt. Het is doddig en volmaakt charmant. We zaten er allen een beetje verbaasd en twijfelend of het wel waar was. Er was een schat van bloemen, er zaten vrouwen in loges als in een Parijsche boîte, er was zeer wereldsche muziek en er werden zelfs alcoholische dranken geschonken! En op het toneel werden woorden gesproken, alsof een nieuwe Renaissance in het land van Zeist zou ontbloeien.' Vanaf de opening adviseerde Van Rossem de concertzaalcommissie bij de selectie van toneelstukken. In 1927 beleefde zijn stuk *Het heksenproces* de première in Figi. 'Het is een niet alledaagsch feit dat een provincieplaats de opvoering van een première kan aanschouwen', schreef de plaatselijke krant.

Een aantal kunstlievende Zeistenaren wilde het die het culturele aanbod op het gebied van beeldende kunst, architectuur, letterkunde en kunstfilm uitbreiden. Zij richtten in 1931 de Kunstkring Zeist op. Van Rossem nam zitting in het bestuur en in de commissie voor letterkunde en film. Andere leden van deze commissie waren bijvoorbeeld de schrijvers Elisabeth Zernike (1891-1982) en Roel Houwink (1899-1987).

Spiritisme en occultisme

In de jaren 20 werd Van Rossem een overtuigd spiritist en meldde zich aan als lid van de Vereeniging van Spiritisten 'Harmonia', afdeling Utrecht. Hij hield zich bezig met onderzoekingen op het gebied van parapsychologie en occultisme. In 1927 hield hij in Utrecht een lezing getiteld 'De begoochelingen en de waarheid van het Spiritisme'. Via het spiritisme hoopte hij op een 'gezuiverd christendom', wat hij daarmee ook bedoeld mag hebben.

Van Rossem baseerde zijn toneelstuk *Het heksenproces* (1927) op de parapsychologie. Op deze manier wilde hij een groot publiek met deze wetenschap bekend maken. In *De Zeister Courant* gaf hij een uitgebreide - niet erg leesbare - toelichting. Korte samenvatting: in een ziekenhuis behandelt een verpleegster als medium een doodzieke arts, die door zijn collega's niet kan worden genezen. De ziekenhuisdirectie roept de verpleegster ter verantwoording. Als een Jeanne d'Arc verdedigt zij zich tegen het hooggeleerde gezelschap. De door haar genezen arts durft niet voor haar te getuigen. Maar plotseling verklaart hij haar de liefde. Dan verschijnen er enkele overleden personen op het toneel om te getuigen van een leven na de dood. Top Naeff besprak Van Rossem's toneelstuk in *De Groene Amsterdammer* van 15 oktober 1927.² Zij was zeer negatief: 'In weerwil van

- < Het Hofstad Tooneel speelt Van Rossem's 'Het engagement van Gislaine' in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag, seizoen 1918-1919. M.M. COUVÉE / COLLECTIE GEMEENTEARCHIEF DEN HAAG
- < Comoedia speelt 'Phyllis' in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag, seizoen 1923/1924. VEREENIGDE FOTOBUREAUX / COLLECTIE GEMEENTEARCHIEF DEN HAAG
- ✓ Advertentie voor de uitvoering van 'Het heksenproces' in Figi, 1927. DE ZEISTER COURANT, 24 SEPTEMBER 1927

CONCERTZAAL FIGI
ZEIST

ZATERDAG 1 OCTOBER
OPENINGSVOORSTELLING

van het Nieuwe Tooneelseizoen
No 1 van het Abonnement

PREMIERE van het nieuwe tooneelspel
in 3 bedrijven door Mr. C.
P. VAN ROSSEM

HET HEKSENPROCES

Gespeeld door het Rotterd. Hofstad Tooneel
Directeur COR VAN DER LUGT MELSERT

Dr. BAFLO - LOUIS VAN GASTEREN
Zuster MADELEINE RIE GILHUY
Regie: HERMANN SCHWAB

Prijzen der losse plaatsen f4.—, f3.50, f3.—
Vestiaire verplicht — — Avondtoilet
Kaartverkoop vanaf Donderdag

Deze week geen cinema-voorstellingen wegens de
vele voorbereidende werkzaamheden.
Volgende week „Richard Leeuwenhart“

. . . . z'n eigen stoffelijk lichaam

Illustratie door Isidorus van Mens uit 'Humoresken en sarcasmen', 1920. UIT: C.P. VAN ROSSEM, 'HUMORESKEN EN SARCASMEN' (AMSTERDAM 1920)

de groote namen der hooggeleerde onderzoekers, mede in het programma vermeld, die beurtelings hoopten onzen Lieven Heer te slim af te zijn, kunnen proefnemingen op dit gebied, ten opzichte van het Mysterie, voor mij niet meer zijn dan dilettantisme, en is er in dit gesol met de dooden vooralsnog weinig dat mij voor de ziel nuttig of verheffend voorkomt. Terwijl ik als tooneelvertooning dergelijke demonstraties ontoelaatbaar en weerzinwekkend vind.' Van Rossem publiceerde twee boeken op het gebied van parapsychologie, *Een reis naar het hiernamaals. Langs den weg van de psychical research en het spiritisme* en een boek waarin hij zowel uittredingsverschijnselen als astrologie behandelde.

Enkele artikelen verschenen in het *Tijdschrift voor parapsychologie en Parapsychologische studiën*. Kort voor zijn dood schreef Van Rossem nog een recensie van het boek *Hoofdstukken uit de Parapsychologie* (1934) van de bekende parapsycholoog dr. Wilhelm Tenhaeff (1894-1981).³

Zelfgekozen einde

Op Oudejaarsavond 1934 overleed Van Rossem in Huis ter Heide. De *Zeister Courant* meldde dat hij ten gevolge van een treinongeval was gestorven. De andere kranten noemden het uit piëteit een plotselinge dood. Hij moet om het leven zijn gekomen op een baanvak van de (verdwenen) spoorlijn De Bilt-Zeist; het station Huis ter Heide lag maar 600 meter van Florence Grove. Het was geen treinongeluk, maar een zelfgekozen levenseinde. Als spiritist zal hij de overtuiging hebben gehad dat bij de dood het leven niet ophield.

Bronnen

- Diverse gedrukte bronnen via www.delpher.nl, www.archiefemland.nl, www.haagsgemeentearchief.nl, www.hetutrechtsarchief.nl en www.stadsarchief.rotterdam.nl.
- Geboorteakte Cornelis Petrus van Rossem (1885), huwelijksakte (1911) en huwelijksbijlagen (1911) via www.familysearch.org.
- HUA, register Burgerlijke Stand Zeist 1935, Overlijden Cornelis Petrus van Rossem, 31-12-1934.

Noten

- 1 Midden jaren 1970 werd de villa door de toenmalige bewoner omgedoopt tot 'Joyau'. Deze naam is intussen ook van de voorgevel verdwenen.
- 2 <http://historisch.groene.nl/nummer/1927-10-15/pagina/12>
- 3 Zie het artikel van Ingrid Kloosterman, 'De geest van Utrecht. Parapsychologie in de Domstad', *Tijdschrift Oud-Utrecht* 90 (2017) pp. 40-45.

Zijn schoonvader sprak op Van Rossem's begrafenis: 'Het laatste jaar kon hij zijn rust niet meer vinden. De innerlijke harmonie was gebroken in zijn ziel. Overal zocht hij genezing voor zijn zwaar zieke ziel, hij heeft haar helaas niet mogen vinden.' Begin september was hij met zijn vrouw nog naar het buitenland gereisd. Zocht hij daar soms psychische hulp? Vroeg hij geen hulp aan vrienden zoals de zenuwarts (en parapsycholoog) Paul Anthonie Dietz (1878-1953) en de als psycholoog gepromoveerde Tenhaeff?

De begrafenis was op vrijdag 4 januari op de gemeentelijke begraafplaats aan de Woudenbergseweg in Zeist. Ondanks de regen waren veel vrienden en kennissen gekomen om hem de laatste eer te bewijzen. De rouwstoet was volgens de plaatselijke krant onafzienbaar lang. Het was een sobere plechtigheid zonder enige godsdienstige uiting. Alleen zijn schoonvader hield een grafrede. Zijn graf (vak B, nummer 119-D) wordt gedekt door een eenvoudige zerk.

In de krantenartikelen die na zijn dood over hem verschenen werd Cornelis Petrus van Rossem geprezen als 'een vlot schrijver, die boeiend wist te vertellen', iemand met een 'lichte, luchtige pen' wiens veelzijdige werk 'vlot was, maar niet oppervlakkig'. Johan Wouter Broedelet (1877-1946), schrijver en toneelspeler, schreef met veel liefde over Van Rossem in *De Indische Courant* van 26 januari 1935. Zo memoreerde hij diens eigenaardige eigenschap dat hij geen onbeschreven papier met rust kon laten. 'Was dat in z'n nabijheid, zoo moest-ie er, zelfs in het onderhoudendste gesprek, iets op schrijven. "Dat is 'n ziekte van me", verontschuldigde-ie zich met 'n glimlach en hij voegde er aan toe, zichzelf 'n beetje kleineerend: "En daar is - arme lezers - helaas niets aan te doen!"'